International Journal of Language Academy
ISSN:2342-0251
DOI Number: http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3928

Volume 6/2 June 2018
p. 120 / 143

ArticleHistory:
Received
17/05/2018
Received in revised form
17/05/2018
Accepted
13/06/2018
Available online
20/06/2018

CITY POEMS IN CLASSICAL TURKISH LITARATURE AND THE MEDINA KASIDA WHICH ISN'T INCLUDED IN THE PUPLISHED DIVAN OF REVANI

Klasik Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Revânî'nin Yayımlanmış Divanı'nda Yer Almayan Medine Kasîdesi

Enes YILDIZ[1]

Abstract

In classical Turkish literature there are poems and prose written on cities with various occassıons. Urban poems that can be a source of history, culture and a parth of a city are the metaphor of the natural beauties, architectural structures, beauty and prominent features of the subject city in general. Although the numbers are fewer than eulogy, there are mercurials written on the cities, and those living in the city are enfeebled. This writing is about the Medina kasida, which is not included in the published divan of Revani, a poet of 16th century divan literature. In the writing, first of all, information about city poems and features will be given and then the life of Revani will be briefly mentioned. In the main part of the article, the poem will be introduced with the collections of poems and will be examined in terms of shape and content. In the course of the examination, similarities and differences will be revealed by comparing them with the four poems written on the Medina. At the end of study, we will be given the transcriptional text.
Keywords: Classical Turkish Literature, City Poems, Revani, Medina

Özet

Klasik Türk edebiyatında çeşitli vesilelerle şehirler üzerine yazılmış manzum ve mensur eserler bulunmaktadır. Bir şehrin tarihine, kültürüne ve bir dönemine kaynaklık edebilecek şehir şiirleri genel olarak söz konusu şehrin doğa güzelliklerini, mimari yapılarını, güzellerini ve öne çıkan özelliklerini methederler. Methiyeden başka sayıları az da olsa şehirler üzerine mersiyeler yazılmış, şehir veya orada yaşayanlar hicvedilmiştir. Bu yazı 16. yüzyıl divan edebiyatı şairlerinden Revânî'nin yayımlanmış divanında yer almayan Medine kasîdesi üzerinedir. Yazıda öncelikle şehir şiirleri ve özellikleri hakkında bilgi verilecek ardından kısaca Revânî'nin hayatına değinilecektir. Makalenin asıl bölümünde kasîdenin de yer aldığı şiir mecmuası ana hatlarıyla tanıtılacak ve kasîde şekil ve muhteva yönünden incelenecektir. Kasîde incelenirken Medine üzerine yazılmış dört şiirle mukayese edilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulacaktır. Çalışmanın sonunda kasîdenin transkripsiyonlu metni verilecektir.
Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Şehir Şiirleri, Revânî, Medine

[1] Çukurova Üniversitesi, TDE Bölümü, Doktora Öğrencisi, enesedebiyat84@gmail.com

GİRİŞ

Klasik Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri:

Klasik Türk edebiyatında çeşitli vesilelerle şehirler üzerine yazılmış manzum ve mensur eserler bulunmaktadır. Bir şehrin tarihine, kültürüne ve bir dönemine kaynaklık edebilecek şehir şiirleri genel olarak bir şehrin bağ, bahçe, ırmak, hava gibi doğa güzelliklerini; saray, cami, havuz, ev gibi mimari yapılarını, güzellerini ve konu olan şehre has bazı özellikleri methederler. Şehir şiirleri kasîde, gazel, musammat ve küçük mesnevi gibi nazım şekilleriyle yazılabilir. Kasîdelerde ya nesip/teşbib bölümünde ya da şiirin tamamında şehir tasvirlerine yer verilir. Kasîde ve gazel şeklinde yazılan şehir şiirlerinde şehir ismi redif olabileceği gibi olmayabilir de. Aşağıdaki listede de görüldüğü gibi üzerine şiir yazılan şehirler daha çok İstanbul, Edirne, Manisa, Kütahya gibi döneminin siyasî ve kültürel merkezleridir. Aşağıda kasîde, gazel, musammat ve küçük mesnevi ile yazılmış şehir şiirleri örnekleri şairleriyle birlikte yüzyıl sırasına göre tablo halinde verilmiştir:

ŞAİR	ŞEHİR	NAZIM ŞEKLİ
Sultan Veled	**Konya, Aksaray, Kayseri, Kütahya** (Güler, 2016; Şimşekler, 2018)	Gazel
Ahmedî	**Bursa** (Akdoğan, 2018: 87)	Kasîde
Cem Sultan	**Niş** (Ersoylu, 1989: 32)	Kasîde
Rûşenî	**Aydın, Bursa, Tebriz** (Tavukçu, 2005: 226, 230, 286)	Gazel
Mihrî Hatun	**Ladik** (Arslan, 2007: 327)	Musammat
Fuzûlî	**Bağdat** (Akyüz, 2000: 76)	Kasîde
Derzizâde Ulvî	**Manisa** (Çetin, 1993: 578)	Mesnevi
Münîrî	**Ladik** (Ersoy, 2010: 233)	Mesnevi
Mahmûd Efendi	**Konya, İstanbul, Edirne** (Erdoğan, 2012: 316)	Kasîde/Gazel
Hayâlî Bey	**Edirne** (Tarlan, 1992: 262)	Gazel
Ravzî	**Dukakin** (Aydemir, 2007: 183)	Musammat
Nâ'ilî	**Edirne** (İpekten, 1970: 68)	Kasîde
Nâbî	**Medine** (Bilkan, 1997: 535)	Gazel
Nâbî	**Manisa** (Bilkan, 1997: 146)	Kasîde
Nef'î	**Edirne** (Akkuş, 1993: 62)	Kasîde
Nef'î	**Edirne** (Akkuş, 1993: 337)	Gazel
Bahtî	**Edirne** (Kayaalp, 1991: 53)	Gazel
Nergisî	**Saray** (Selçuk, 2014: 34)	Kasîde
Şehrî	**Manastır** (Demirel, 1999: 216)	Kasîde
Şeyhülislam Yahyâ	**Edirne, Halep, Bağdat, İstanbul** (Kavruk, 2001: 67, 219, 335, 379, 407)	Gazel
Dürrî	**Gümülcine ve Moton** (Kılıç, 2010: 42)	Mesnevi
Güftî	**Sîrûz** (Yılmaz, 1983: 83)	Mesnevi
Mâlî	**Sakız Adası, Muğla, İzmir, Bursa ve İstanbul** (Akgül, 2013: 264)	Mesnevi
Hasmî	**Maraş** (Selçuk, 2007: 143)	Kasîde
Lebîb	**Halep** (Kadıoğlu, 2005: 262)	Kasîde
Nedîm	**İstanbul** (Macit, 1997: 85)	Kasîde
Rıfkî	**İstanbul** (Gülhan, 2018: 96)	Kasîde
Rıfkî	**İstanbul** (Gülhan, 2018: 97)	Gazel
Seyyid Mehmet Rıza	**Kızanlık** (Kurnaz, 1997: 253)	Kasîde
Muvakkitzâde Pertev	**Edirne** (Bektaş, 2004: 284)	Gazel
Seyyid Vehbî	**Manisa** (Dikmen, 1991: 516)	Gazel
Ali Emîrî	**Mekke-Medine** (Arslan, 2008: 274)	Gazel
Ârifî	**Kütahya** (Güler, 1996: 279)	Gazel

Pesendî	**Kütahya** (Güler, 1996: 279)	Gazel
Aynî	**Konya, Şam, Antalya** (Mermer, 1997: 571, 634, 635)	Gazel
Müştak Baba	**Bitlis** (Gündoğdu, 1997: 150)	Gazel
Malatyalı Necâtî	**İstanbul ve Malatya** (Yekbaş, 2015: 397)	Musammat
Yenişehirli Avnî	**Yenişehir** (Turan, 1998: 581)	Mesnevi
Kudsî	**İstanbul**[2]	Kasîde
Pertevî	**Edirne**[3]	Kasîde
Şairi Bilinmeyen	**Akşehir** (Eflatun, 2003: 274)	Musammat

Şehir şiirleri örneklerini divanlardan başka müstakil mesnevilerde de görebiliriz. Örneğin Tâcî-zâde Cafer Çelebi Heves-nâme adlı mesnevisinde İstanbul'un doğal ve mimârî güzelliklerinin tasvirine yer verilmiştir. "Heves-nâme'de tasvire dayalı bu bölümler oldukça geniş yer kaplar. Şair 104. beyitten 418. beyte kadar İstanbul ve İstanbul'un mimarî güzelliklerini anlatmıştır. Üç yüzden fazla beyitte İstanbul'u anlatması şairin yaşadığı şehre verdiği kıymetle ilgilidir. Ancak, üç yüz beyitlik mekân tasvirini, üç bin sekiz yüz on beyitlik bir mesnevinin hacmiyle kıyasladığımızda mesele daha iyi anlaşılır. Bu ölçüde hacimli bir eser olan Heves-nâme'deki tasvirler, esere diğer vasıflarıyla birlikte "şehir şiiri" vasfı da kazandırır. Fakat kaynakların belirttiği gibi onu, yalnızca İstanbul'un mimarî ve tabiî güzelliklerini anlatan bir "şehir şiiri" yapmaz." (Gökalp, 2006: 117).

Şehir şiirleri kasîde, gazel, küçük mesnevi, kıt'a gibi nazım şekilleriyle yazıldığı gibi Ahmet Bâdî Efendi'nin "Riyâz-ı Belde-i Edirne" adlı eserinin "Ravzatü'l-Eş'âr fî Vasfi Edirne" bölümünde Edirne üzerine yazılan parçada görüldüğü gibi mensur da yazılabilir (Adıgüzel & Gündoğdu, 2014: 883). Cemal Kurnaz şehirler üzerine yazılmış mensur eserlere Latifî'nin "Evsâf-ı İstanbul" adlı eserini örnek verir (Kurnaz, 1997: 230).

"Genellikle şehirlerin övgüsünü yapıp güzelliğini tasvir etmek amacıyla yazılan şehir şiirlerinde, farklı özellik taşıyan örnekleri olmakla birlikte, dört temel unsura yer verildiği görülür. Bunlar: Tabiat güzelliklerinin, şehirlilerin, mimarî eserlerin ve olayların tasviridir." (Batislam, 2009: 485). Şehir şiirlerinde tabiat güzelliklerinin, şehirlilerin, mimarî eserlerin ve olayların tasvirlerinin yanında bir şehrin öne çıkan meşhur bir yönünü ele alan şiirler de vardır. Seyyid Mehmet Rıza Kızanlık kasîdesinde şehrin özellikle elmalarını anlatır. "Şiir, bu özelliği ile adeta bir "elma destanı"na dönüşür." (Kurnaz, 1997: 255). 16. yüzyıl şairlerinden Ubeydî, Eski Zağra üzerine yazdığı kasîdesinde şehrin armutlarını metheder (Kurnaz, 1997: 261). Zaten şiirin "Kasîde-i Ubeydî Berây-ı Emrud-ı Zağra" başlığı da bu özelliğine gönderme yapar. Aynı şekilde Gümülcineli Dürrî de Gümülcine'nin yaylasını ve sularını över (Kılıç, 2010: 47).

Divan şiirinde şehir şiirleri başlığı altında değerlendirilebilecek bazı türler vardır. Bunların başında şehrengiz türünün şehir tasvirine yer verdiği bölümleri gelir. Esas olarak bir şehrin güzellerini tavsif ve tasvir eden şehrengizlerde de güzellerin yaşadığı yer olması nedeniyle şehir methiyeleri bulunabilir. Ayrıca şehir methiyelerinin yanında şehir

---

[2] İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı K_1614 numarada kayıtlı 4 varaklık bir mecmuada Kudsî'ye ait 50 beyitlik bir İstanbul kasîdesi bulunmaktadır. Kasîdenin matla' ve makta' beyitleri şöyledir:

Selâtîn-i cihânuñ a'zamı sultân-ı İstanbul
Nücûm-âsâ tecemmu' eylemiş merdân-ı İstanbul (Kudsî K. 1)

Olup meddâh-ı İstanbul bu **Kudsî-i** hakîrdir kim
Kazâdan saklasun Mevlâ bülenddür şân-ı İstanbul (Kudsî K. 50)

[3] Çalışmamızın ilgili bölümünde metnini verdiğimiz Pertevî'ye ait kasîde-i beççe, Fransa Milli Kütüphane, Türkçe yazmalar bölümü 1035 numarada kayıtlı mecmuda bulunmaktadır.

veya yer adlarının sayıldığı bilâdiyyeler, bir şehrin mahalle/sokak/semt, mesire ve eğlence alanlarının veya su kaynaklarının işlendiği sayıları az da olsa sahilnâme, sûkiyye, mesâir, miyâhiyye gibi türler de şehir şiirleri başlığı altında değerlendirilir. Edebiyatımızda Mustafa Fennî, İzzet Efendi, Derviş Hilmî Dede ve Ebubekir Celâlî'nin sahilnâmeleri, Pârepârezâde Ahmed Çelebi'nin bilâdiyesi, Kâmî'nin nâ-tamam mesnevi nazım şekliyle yazdığı sûkiyyesi, Feyzullah Efendi'nin mesâiri, Hasîb Efendi'nin miyâhiyyesi, İştibî Ahmed Dede, Hüseyin Ferdî'nin belde isimlerini saydığı bilâdiyyeleri bu türlere örnek olarak verilebilir. (bk. Kurnaz, 1997; Aksoyak, 2007; Kaplan, 2016b; Kaplan, 2015). Bilâdiyelerde şairler şehir adlarından teşbih ve tevriye sanatıyla kelime oyunları yaparlar. "Şairlerin eskiden beri şehir adlarını kelime anlamlarını göz önüne alarak teşbih unsuru olarak kullandıkları, bunu yaparken bazen da tevriyeye başvurdukları bilinmektedir… Özellikle şehir adlarının tevriyeli kullanılmış olanları bilâdiye türünün çekirdeğini oluşturmuştur. Daha önce şiirlerde tek tük beyitlerde görülen bu kullanım, şiirin bütün beyitlerine yaygınlaştırılarak bilâdiye türü meydana getirilmiştir." (Kurnaz, 1997: 232-233).

Şehir şiirlerinin muhtevası sadece methiye değildir. Sayısı az da olsa şehirlerin kaybedilmesinden duyulan üzüntüyü dile getiren mersiyeler (bk. Boşkov, 1980) ve şehirler ve halklarını hicveden, onlardan şikâyetleri dile getiren hiciv ve şikâyet şiirleri de vardır. Sâmî'nin Edirne, Ravzî'nin Dukakin, Mâlî'nin Muğla/Menteşe ve Hakîkî'nin Karaman manzumeleri bunlara örnek gösterilebilir (Akgül, 2013; Kutlar, 2011; Aydemir, 2009; Kaplan, 2016a). Cemâlî "Der Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ü Zarûret ü Mülâzemet" adlı mesnevisinde Arnavutluk seferi sırasında yaşadığı sıkıntıları anlatır, Arnavutluk yöresini ve orada yaşayanları hicveder. "Cemâlî, memleketinin tabiî güzelliklerini seyrederken, maddî sıkıntıları nedeniyle padişahla birlikte Arnavutluk seferine katılmaya karar verir. Mülazım olarak sefere katılan şair, seferin iki üç ayda biteceğini zanneder ve hazırlıklarını ona göre yapar. Zaten fakir olan şair seferin uzamasıyla elindeki paradan da olur. Arnavutluk'ta umduğunu bulamayan Cemâlî, bu diyarın ne havasını ne tabiatını ne de halkını beğenir. Gündüzleri yokuşlu ve çalı çırpı kaplı yollarından usanan, geceleri de pire ve sinekten uykusuz kalan şair için sefer tam bir hüsran olur." (Gökalp, 2006: 18).

Bir şair bir şehir üzerine birden fazla şiir yazabildiği gibi farklı şehirler üzerine de birçok şiir yazabilir. Aynı şekilde bir şehir üzerine farklı yüzyıllarda birden fazla şair, şehir şiiri yazmıştır. Ahmet Bâdî Efendi "Riyâz-ı Belde-i Edirne" adlı eserinin "Ravzatü'l-Eş'âr fî Vasfi Edirne" bölümünde **Mevlânâ Alâüddîn Alî, Hâtemî, Kesbî, Hayâlî, Nâzik, Şeyhülislam Yahyâ, Nef'î, Hüsam Giray, Hibrî, Sünbülzâde Vehbî, Kâmî, Nev'izâde Atâî, Celalzâde Mustafa Çelebi, Keçecizâde İzzet Molla, Mesîhî, Zâtî'nin** kasîde, gazel, mesnevi, beyit ve kıt'a ile yazılmış Edirne methiyelerini toplamıştır (Adıgüzel & Gündoğdu, 2014: 883). Yine bir başka çalışmada Aynî, Ahmed Paşa, Revânî, Kabûlî, Fehîm-i Kadîm, Mezâkî, Tecellî, Râmî ve Neylî'nin Mısır ile ilgili 10 gazel ve 1 kıt'ası incelenmiştir (Erdoğan, 2009: 439-478). 18. yüzyıl şairlerinden Râzî Divanı'nda Ankara ile ilgili gazel, kasîde ve musammatlarla yazdığı 42 manzume vardır (Erdoğan, 2016: 104-130). Hem Edirne hem Medine hem de Mısır üzerine yazılan şiirler incelendiğinde farklılıklar olsa da bu şehir şiirlerinde bir geleneğin olduğu anlaşılmaktadır.

16. Yüzyıl Şairlerinden Revânî[4]:

16. yüzyıl şairlerinden Revânî'nin[5] 1475 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Kaynaklar doğum yeriyle de ilgili *Edirne* ve *Vize*'yi zikretmektedir. Babası "Voynuk" adıyla meşhur Voynuk Bey'i Abdullah'tır. Şair tezkirelerinde şairin adı *Şücâ, Hıbrî, İlyas Sücâ ve Muslihiddin*'dir. Revânî, tahsil hayatına Edirne'de başlayıp orada tamamlamış, çok kuvvetli bir eğitim alarak Arapça, Farsça ve Türkçeyi yetkin bir şekilde öğrenmiştir. Şair Edirne'den İstanbul'a 1500 tarihinde, 25 yaşlarında gelmiş ve kâtiplik görevine başlamıştır. II. Bâyezîd döneminde surre eminliği göreviyle Hicaz'a gitmiştir. Şairin gözden düşmesine ve görevinden alınmasına sebep ise Haremeyn halkı için gönderilen akçeleri âdil dağıtmadığı, zimmetine geçirdiği, görevi kötüye kullandığı iddialarıdır. Hatta Ravânî'yi şikâyet için Hicaz'dan bir heyet İstanbul'a gelmiştir. Şair de bu olay üzerine İstanbul'dan Trabzon'a giderek Şehzade Selim'e sığınmıştır. Trabzon'da iken kendisinden alışılmamış bir davranışın ortaya çıkması üzerine mallarına el konulur. Revânî Trabzon'dan Mısır'a doğru yola çıksa da Şehzade Selim arkasından ulak göndererek tekrar Trabzon'a gelmesini sağlar ve onu affeder. Yavuz Selim'in 1512 yılında tahta çıkmasıyla matbah kâtipliği, matbah eminliği görevlerinde bulunur ve ardından Ayasofya Mütevelliliğine atanır. Ayrıca şair Yavuz ile "musahib" sıfatında Mısır seferine katılır. Yavuz, şairin sunduğu "berf" redifli kasîdesindeki bir beyit yüzünden bütün görevlerinden azleder. 1517 yılında hacca giden Revânî, dönüşte Bursa kaplıcaları mütevellisi olur. Kanuni'nin Belgrat seferine katılan şair kaynaklara göre 1523 yılında vefat eder. Revânî'nin 6 nüshanın karşılaştırılmasıyla elde edilen ***Divanı'nda*** mensur bir dibace, 1 tevhit, 1 na't, 1 sur-nâme, 2 mersiye, 1'i eksik 2 murabba, 1 tahmis, 33 kasîde, 499 gazel, 4 kıta ve 1 müfred bulunmaktadır. Revânî'nin 694 beyitten oluşan ve Yavuz Selim'e sunulan ***İşretnâme*** adlı eseri ise Anadolu sahasında yazılan ilk müstakil sâkînâmedir. Eserde tevhit, münacat, na't, sebeb-i telif ve padişah methiyesinden sonra asıl bölüme geçilmiştir. Asıl bölümde şarabın bulunuşu, nitelikleri ve içki meclisiyle ilgili detaylara yer verilir. Revânî'nin bu iki eserinden başka şu an elimizde olmayan ***Câmi'ü'n- Nesâyih ve Hamse-i Rûmî*** adlı eserlerinin olduğu söylenmektedir.

---

[4] Revânî'nin hayatı ve eserleri ile ilgili bölümü şu kaynaklardan faydalanarak hazırladık. Şair hakkında daha fazla bilgi almak isteyenler bu kaynaklara bakabilir: Avşar, Ziya (2017). *Revânî Dîvânı*. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr Erişim Tarihi:15.02.2018. Canım, Rıdvan (1995). *Edirne Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları. Canım, Rıdvan (1998). *Türk Edebiyatında Sakî-nâmeler ve İşret-nâme*. Ankara: Akçağ Yayınları. Erünsal, İsmail (2008). Revânî. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 35, S. 30-31). Ankara: TDV. İpekten, Haluk vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. Karahan, Abdulkadir (1964). Revânî. *İslam Ansiklopedisi* (C. 9 S. 717-719) İstanbul: MEB Yayınları. Karcı, Tülin (2004). *Revânî Divânı'nın Tahlili*. (Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi) Niğde Üniversitesi, Niğde.

[5] Mehmet Fatih Köksal, "http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com" internet adresinde "Revânî" maddesini yazmış, bazı kaynaklardan ve Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir* adlı nazire mecmuasındaki gazellerden yola çıkarak Edirneli Revânî'den başka bir Revânî'nin olabileceğini söylemiştir. Köksal'ın madde ile ilgili açıklaması şöyledir:
"Tezkirelerde Edirneli Revânî'den başka bu mahlasta bir şair görünmemektedir. Hem kaynaklarda Edirneli Revânî'nin zeamet sahibi olduğuna dair bir bilgi bulunmayışı, hem de *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'de her iki şairin aynı zemin şiire yazılmış nazirelerinin "Revânî" ve "Revânî-i Zaîm" olarak ayrı başlıklarda verilmesi bu Revânî'nin başka biri olduğu hususunda tereddüt bırakmamaktadır. Nail Tuman'ın Atâ Tarihi'nden naklen bildirdiğine göre Kanunî dönemi şairlerinden Revânî Çelebi adlı Enderunlu bir şair daha vardır. Bu Revânî muhtemelen o olabileceği gibi bilinen iki Revânî dışında başka bir şair de olabilir. Revânî-i Zaîm'in Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde altı gazeli mevcuttur." (Köksal, 2013, Erişim Tarihi: 15.02.2018)

Sultan I. Ahmet Methiyelerini İçeren Bir Mecmua:

Revânî'nin Medine kasîdesinin bulunduğu ve Sultan I. Ahmet methiyelerini içeren şiir mecmuası Fransa Milli Kütüphane, Türkçe yazmalar bölümü 1035 numarada kayıtlıdır. 31,5x21,5 cm. boyutlarındaki mecmua 82 varaktan oluşmaktadır. Mecmua, 2b-3a arası boş olan iki sayfa hariç toplam 162 sayfadır. Mecmuanın 1a ilk sayfasında mecmuayı tertip edenle ilgili "Kerîm olan Allah'ın fakir kulu Muhammed Paşazâde Hacı İbrahim'e ihsanlarından, sene 1322" manasında Arapça bir ibare bulunmaktadır. Çalışmamıza konu olan Revânî'nin Medine kasîdesi de 4a-5b varaklarında bulunmaktadır. Mecmua bütünüyle manzum değildir, mecmuada yer yer mensur bölümler de vardır. Mecmuanın tamamına yakını Sultan I. Ahmet (1590-1617) methiyesidir ve mecmua, Bahtî ve Ahmed (Kayaalp, 1991) mahlasıyla şiirler yazan Sultan Ahmet'in 13 beyitlik tarih mesnevisi ve münacat konulu murabbasıyla başlar. Sultanın Edirne'yi teşrif ettiği yıl 1021'dir:

Çün olup lütf-i Hüdâ-yı zü'lminen
Sâyemi saldım Edirne üzre ben (Bahtî M. 1)[6]

İtdiler çün sâl-i ikbâlüm su'âl
Lafzen ve ma'nen diyüp târîh-i sâl (Bahtî M. 12)

Didi ***Bahtî*** oldı baña Edirne
Biñ yigirmi birde cây-ı saltane (Bahtî M. 13)

Baña zâhirde itdüñ bunca ihsân
Müyesser eyledüñ mülk-i süleymân

Olup pür-nûr şevküñle dil ücân
Beni kıl 'âlem-i ma'nîde sultân (Bahtî Mrb. 1)

Kapuñda ***Ahmed'***i makbûl kul it
Günâhım 'afv idüp 'özrüm kabûl it
Yoluñda 'âkıbet ehl-i vüsûl it
Beni kıl 'âlem-i ma'nîde sultân (Bahtî Mrb. 5)

Mecmuada bazı şairler sultanın Edirne'ye gelişini müjdeleyen kasîdeler yazmışlar ve sultanın geldiği yıla tarih düşmüşlerdir. Örneğin Âzerî ve Şeyhî, Sultan Ahmet'in

[6] Çalışmamız boyunca şiir örneklerinden sonra parantez içinde önce şair, ardından şiirin nazım şeklinin kısaltması ve şiirin beyit/bend numarası verilecektir. Nazım şekillerinde kısaltmalar gazel G., mesnevi M., kasîde K., murabba Mrb., kıt'a Kt., tercî-i bend Tcb., şeklindedir. Kısaltmalardan sonra eğer şiir numarası varsa önce şiir numarası ardından beyit/bend numarası verilmiştir.

Edirne'ye gelişine 1021 tarihini düşmüşler, Dâ'î de bu teşrife binaen 32 beyitlik bir kasîde yazmıştır:

Şâh-ı kişverdür ol kim hazret-i âl-i 'Osmân
Halk-ı 'âlem ser-fürû itdi rikâb-ı esbine (Âzerî Kt. 1)

Tîg-i hûn-rîzin ele aldıkda ol Rüstem-misâl
Cümlesi a'dâ-yı dînüñ düşdi başı kaydına (Âzerî Kt. 2)

Âzerî bu resme yazdum ol şehüñ târîhine
Firdevs-i a'lâ oldı sultân Ahmed ile Edirne (Âzerî Kt. 3)

İrdi hâtiften Edirne halkına bir hoş peyâm
Müjde olsun didi geldi bir Süleymân-ihtişâm (Dâ'î K 1)

Mecmuada Hıfzî, Âsârî, Azîz Efendi, Esad Efendi, Hisâlî, Şeyhülislam Muhammed, Mehdî, Şeyhî, Kemâl, Dâ'î, Abdî, Ganî-zâde Nâdirî, Afvî, Hâfız, Şeyh Abdulganî, Hâletî, Nizâmî, İmam Hüdâvendigâr, Pertevî, Ulvî, Zihnî, Huşû'î, 'Îdî, Hüseyn, 'Aklî[7], Bülbülî, Fenârî, Âlî, Derbânî gibi şairlere ait kasîde, kıt'a, mesnevi[8], murabba, tercî-i bend gibi farklı nazım

[7] Mecmuaları klasik Türk edebiyatı için önemli hale getiren bir husus divanı elimizde olmayan şairlerin şiirlerine yer vermesidir. Çalışmamıza konu olan bu mecmua da divanı şu an için elimizde olmayan ve hayatı hakkında az bilgiye sahip olduğumuz 'Aklî ve Bülbülî gibi şairlerin şiirlerine yer vermiştir. Aşağıda 'Aklî'nin 39 beyitlik bahriyesinden ve Bülbülî'nin îdiyye türünde yazdığı tercî-i bendinden örnek birer beyit ve bend verilmiştir:

Geldi nevrûz-i safâ-bahş i'tidâl üzre hevâ
Turma âgâz eyle nevrûz-ı sabâdan mutribâ ('Aklî K. 1)

Hezârân şükr ü hamd olsun dil ü cân ile Mevlâya
Ki bir yılda virür zînet 'îd ile dünyâya
O zînetden gelür safvet-i derûn pîr ü bernâya
Keder gider safâ bahş olınur a'lâdan ednâya
O günlerde salınmak kâr olur her kadd-i bâlâya
Çıkar halk-ı cihân her cânibe seyr ü temâşâya
Hüdâ 'ömrüñ ziyâde ide iy şâh-ı hümâ-sâye
İresin nice yüz biñ 'îd-i savma 'îd-i adhâya (Bülbülî Trc. 1)

[8] Mecmuaları klasik Türk edebiyatı için önemli kılan bir husus da divanlarda olmayan şiirlerin mecmualarda yer almasıdır. Bu mecmua da bu noktadan önemlidir. Örneğin, Ganî-zâde Nâdirî'nin divanında yer almayan 16 beyitlik küçük mesnevisi bu mecmuada bulunmaktadır. Küçük mesnevinin ilk beyti şöyledir:

Makdemünle iy şeh-i düşmen şiken
Edrine oldı behişte ta'ne-zen (Ganî-zâde Nâdirî M. 1)

şekillerinde bahariye, nevruziye, îdiyye, şehir şiiri[9], şikâriye/saydiye[10], çâr-ender-çâr[11], suverü'l-Kur'ân[12], kudûmiye[13], kasriye[14], na't gibi tür ve tarzlarda şiirler vardır. Kısacası

[9] Mecmuada Revânî'nin Medine kasîdesi dışında Pertevî'nin "Edrene" redifli 8 beyitlik bir kasîde-i beccesi bulunmaktadır. Kasîde şöyledir:

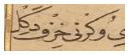
Açdı gönül gözini çemenzâr-ı Edrene
Gösterdi rûy-i râhatı didâr-ı Edrene

Mir'ât-i kalbi sildi gubâr-ı melâlden
Virdi ferah cilâsını âsâr-ı Edrene

Âmâc-ı kasduñ olalı ikbâle kıbledür
... ne râyic olmada bâzâr-ı Edrene

Nezzâreler dikildi yoluñda füdâdeler
Nesrîn döşetdi pâyüñe gülzâr-ı Edrene

Re'yüñden itdi halk-ı cihân saña inkıyâd
Hulkuñdan oldı nüzhet-i etvâr-ı Edrene

Meyliñ mükerrem itdi ve degil
Zerrîn olursa da der ü dîvâr-ı Edrene

Ta'mîr iderse nola yıkık gönlümi şehâ
Zâtuñ ki oldı lütf ile mi'mâr-ı Edrene

Nazm it kabûl silkine nazmın ki **Pertevî**
Bir sımta çekdi çok dürr-i şehvâr-ı Edrene (Pertevî K. 1-8)

[10] Saydiye veya şikâriye adı verilen tür, memduhun avcılık yönünü öven, av merasimini ve avlanma anını tasvir eden manzumelerdir. Mecmuada ikisi Ganîzâde Nâdirî'ye ait olan toplam 4 saydiye/şikâriye kasîdesi bulunmaktadır. Şairini tespit edemediğimiz kasîdelerin ikisi de padişah Edirne'ye baharda gelip ava çıktığı için bahariye türündedir:

Şikâr-ı Evvel Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh
Geldi irişdi yine peyk-i seher bâd-ı sabâ
İtdi etrâf-ı çemen-zârı tolu misk-ı hıtâ

Şikâr-ı Sânî Pâdişâh-ı 'Âlem-penâh
Merhabâ iy dem-i hoş-bûy-i seher bâd-ı sabâ
Ki sen olduñ bu cihân içre bugün çehre-güşâ

[11] Mecmuadaki çâr-ender-çâr kasîdesi 16. yüzyıl şairlerinden Derzi-zâde Ulvî'ye aittir.
[12] Mecmuada "Hüseyn" mahlaslı bir şairin "**Suverü'l-Kur'ân**" kasîdesi bu konuda yapılmış bir çalışmada "Dâ'î" adlı bir şaire aittir (Kaplan, 2016). Kaplan'ın yine bir mecmuadan tespit edip incelediği kasîde 51 beyitken bu mecmuada kasîde 52 beyittir. Bir beyitlik fark ise Kaplan'ın çalışmasındaki kasîdede İsra ve Nahl süreleri için bir beyit, üzerine çalıştığımız mecmuadaki kasîdede bu iki süre için iki beyit yazılmasından kaynaklanır:

Hürmet-i leyle-i **İsrâ** ki 'amûzâdelerüm
Bir serâya buyurup kurtar elemden cânı (Hüseyn K. 45)

Tâ ki mevzi'-i hürremde şehâ şâm u seher
Nahl mânend ideler şükrün ile elhânı (Hüseyn K. 46)

şairleri, nazım şekilleri ve içerdiği tür ve tarzlarla bu şiir mecmuası edebiyatımız için önemli bir kaynaktır[15].

Revânî'nin Medine Kasîdesi:

"Şehir, belde" anlamına gelen Medine[16] Hz. Muhammed'in buraya hicret etmesi, hicretten sonra Medinelilerin peygambere kucak açıp ona selametli bir ortam oluşturmaları, İslam devletine başkentlik yapması Hz. Muhammed'in mezarının bulunması nedeniyle İslam inancında Mekke'den sonraki en önemli ve faziletli mekândır. Mekke ile Medine'ye birlikte "Haremeyn" adı verilir. Mekke için "mükerrem" sıfatı kullanılırken Medine için Revânî'nin üzerine çalıştığımız kasîdesinin başlığında da olduğu gibi "münevver"[17] sıfatı kullanılır. Medine "Arap yarı adasının batısında Hicaz bölgesinde Kızıl deniz kıyısına yaklaşık 130 km. uzaklıkta, Mekke'nin 350 km. kadar kuzeyinde olup deniz seviyesinden yüksekliği Harem-i şerif'te 619 metredir. Şehrin kurulmuş olduğu geniş düzlüğün kuzeyini Uhud güneyini Air dağları, doğusunu Vakım harresi (volkanik lav akıntısı), batısını Vebere harresi kuşatır." (Bozkurt & Küçükaşçı, 2003: 305)

Medine'nin İslam'dan önceki adı ise Yesrib'dir. Arapça bir kelime olan "Yesrib" "azarlama, çekiştirme, beğenmeme, zarar vermek, karıştırmak, bozmak" gibi anlamlara gelen "serb"

Âteş-i hicre **Hüseyni** koma **İbrâhim**-veş
İñleye **Ra'd** gibi çarha çıka efgânı (Hüseyn K. 47)

[13] Mecmuadaki kudûmiyyelerden Kemal Efendi'nin yazdığı kasîdenin matla beyti şöyledir:

Merhabâ makdem-i sultân-ı hümâyûn-kedem
Hebbezâ vakt-i kudûm-i şeh-i iklîm-i himem (Kemal Efendi K. 1)

[14] Mecmuada Hıfzî'nin saray methiyesi yanında şairini tespit edemediğimiz 7 beyitlik Sultan Ahmet Camii'ni konu alan kasîde-i becce bulunmaktadır. Kasîdelerin matla beyitleri şöyledir:

Hazret-i hân Ahmed ol hâkân-ı a'zam kâmurân
Yapdı bir kasr-ı safâ-bahş ol şeh-i 'âlî-mekân (Hıfzî K. 1)

Câmi'-i Aksâya mâned oldı bu 'âlî binâ
Derge-i Hakda bu hayrâtüñ şehâ makbûl ola

[15] Mecmuadaki bütün şiirlerin metnini ve incelemelerini içeren "Sultan I. Ahmet Methiyeleri" adlı çalışmamız devam etmektedir.

[16] Arapça "borç" anlamına gelen "deyn" kelimesinden (Devellioğlu, 2004: 183), türeyen "Medîne" bir borçlunun hakkını alabilmesi için mahkemenin kurulduğu mekâna denir.
[17]"Mekke vahyin tarihle buluşması, Medine ise son peygamberin insanlık adına dünyevilikten uhreviliğe yürüyüşü. Medine-i Münevvere'nin nurla anılması insanlığı aydınlatan ilahî nurun tarihî düzlemde bu şehirde tecessüm etmesindendir. Bu tecessüm edişi Ravza'dan başlayarak şehrin her köşesinde hissedebilirsiniz. Geride kalan dünya ne kadar hareketli ise, Medine o kadar sakindir; geride kalan şehirler ne kadar yüzeysel bir karmaşıklığa mahkumsa, Medine o kadar deruni bir sadeliğe sahiptir; geride kalan mekanlar ne kadar zaman ve tarih boyutunun dinamizmi içindeyse, Medine o kadar metafiziğin ve zaman ötesi boyutun dinginliğindedir." (Davutoğlu, 2016: 24).

kökünden türemiştir ve Ahzab suresinde (33/13) bir kez geçmektedir. Ayetin[18] manası şöyledir: "Onlardan bir gurup "Ey Medineliler! Sizin işiniz burada durmak değildir, hemen dönün" diyorlardı. Onlardan bir bölük de, aslında açıkta olmadığı halde "Evlerimiz açıkta ve korumasız" diyerek peygamberden izin istiyorlardı; bunların istediği kaçmaktan başka bir şey değildi." Kur'ân-ı Kerîm'de Yesrib geçtiği gibi Tevbe suresi 120. ayette "Medine ehli ve çevresindeki bedevîler…" şeklinde Medine de geçmektedir. Hz. Muhammed hicretten sonra şehre Yesrib yerine "temiz, hoş, güzel" anlamına gelen "Taybe" adının verilmesini istemiştir.

Mekke ile birlikte İslam tarihi açısından önemli bir merkez olan Medine üzerine şairler şiirler yazmışlardır. Bunlardan biri de Revânî'nin kasîdesidir. Revânî'nin 51 beyitten oluşan "***kasîde***" nazım şekliyle yazdığı Medine methiyesi muzârî bahrinin "***mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün***" kalıbı ve "***-ân gibi***" kafiye ve redifiyle yazılmıştır. Kasîde divan şiirinde tam bir kasîdede gördüğümüz "teşbib/nesib, girizgâh, methiye, fahriye, tegazzül ve dua" bölümlerini barındırmamaktadır. Revânî kasîdesinde baştan sona Medine şehri ve şehre bağlı bazı unsurları metheder.

Geleneksel bir kasîdenin bölümlerini ihtiva etmeyen Medine methiyesi muhteva açısından 4 bölümden oluşmaktadır. Aşağıda kasîdeyi oluşturan bölümler ve bölümlerin beyit numaraları verilmiştir:

Şehir methiyesi	1-9. beyitler
Müştemilatıyla (Ravza-i Mutahhara, Hücre-i Saâdet, minber, mihrap, minare, avlu ve kapılar) Mescid-i Nebevî methiyesi	10-31. beyitler
Hz. Muhammed'in akrabası olan 4 sahabenin (Hz. Osman, Ali, Abbas ve Hamza) methiyesi	32-46. beyitler
Sonuç	47-51. beyitler

Kasîde teşbih edatı olan "***-ân gibi***" redifi üzerine kurulduğu için Medine ve Medine'ye bağlı unsurların tavsif ve methiyesinin merkezinde benzetme sanatını görürüz. Kasîdenin ilk 9 beyti toprağıyla başlayarak Medine şehrinin övgüsüdür. İlk 9 beyitte "Medine nasıl bir yerdir?" sorusunun cevabını benzetmelerle alırız. Medine'nin toprağı cennetler gibi izzete mazhardır. Medine kalp/gönül gibi mükerrem ve aydınlık bir mekân, sefanın kaynağı ve muhterem Cebrail'in ineceği bir yerdir. Hissi değil hakikati idrake sığmayan Medine letafette can gibidir. Medine'nin binlerce bülbülleri âh ve nâlede; bağ, bahçe ve çimenlikleri gülistan gibidir. Medine öyle bir memlekettir ki cennet onu kıskanır, cennet bekçisi olan Rıdvan da Medine'nin bahçelerine bakan bir bahçıvan gibidir. Firdevs cenneti onun aydınlık zeminini hatırında tutar. Medine'nin cemalinin güzelliği zamana ve mekâna akseder gibidir. Devamlı akan feyziyle Medine, biçare hastaların rahata ulaşacağı aşk membaıdır. Cana şeref veren ve şereflendirilmiş bir makam olan Medine'ye mukbilânlar yani ulular nazar eder ve burayı beğenirler. Kısacası âlemde isteklerine, muratlarına, neticeye ulaşmak isteyen kişiler Medine gibi mekîn ve mekânı bulamazlar.

"Şerefü'l-mekân bi'l-mekîn" bir mekânın şerefi orada oturanlardan gelir, kelâm-ı kibârı iktizasınca Medine'nin şerefi hatemü'l-enbiyâ Hz. Muhammed'den gelmektedir. Hz. Muhammed 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret etmiş ve Medine'yi şereflendirmiştir. Son peygamber 632 yılında vefat edince Medine'ye gömülmüştür. Revânî de kasîdenin 10. beytiyle Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretiyle inşa ettirdiği "Mescid-i Nebevî"sini ve burada bulunan "Ravza-i Mutahhara" adı verilen mezarını metheder. Şair sadece Mescid-i Nebevî ve Ravza'yı değil, Mescid-i Nebevî'nin bölümleri olan "hücre-i

[18] Çalışmamız boyunca ayet manaları veya ilgili ayetin tefsiri şu kaynaktan alınmıştır: Hayreddin, Karaman vd. (2016). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir I-V*. Ankara: TDV Yayınları.

saadet, minber, mihrap, minare, avlu ve kapıları" da över. Revâni, methiyeye ilk olarak Hz. Muhammed'in ebedî istirahatgâhı ile başlar. "Sözlükte "tertemiz bahçe" anlamına gelen **ravza-i mutahhara** adlandırması, Hz. Peygamber'in eviyle minberi arasının cennet bahçelerinden (ravza) bir bahçe olduğunu bildiren hadisine dayanır." (Bozkurt, 2007: 475). Şair Ravza-i Mutahhara'yı "beyza-i mukaddes" diye sıfatlandırıp kudsî bir yuvaya benzetir. Beyt-i münevverin odalarındaki kandillerin her birisi şeref burcundaki yıldızlar gibidir. Ravza-i Mutahhara'nın kubbesi feleğin doruğu ile kıyaslandığında felek en aşağı toprak gibi olur. Oranın alemi günahkar kullara emniyet ve yardım sancağıdır. Beyt-i münevverin yani "Hücre-i Saadet"in odalarının sayısı, dinin rükünlerine nişan olan çâr-yâr gibi dörttür. Hücre-i Saadet "Arapça hücre (oda) ve saadet (mutluluk) kelimelerinden oluşan bu terkip Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in kabirlerinin bulunduğu türbe hakkında kullanılır. Resûl-i Ekrem Medine'deki ilk mescidi (Mescid-i Nebevî) inşa ederken kendisi için doğu duvarının güney kısmına bitişik iki oda yaptırdı ve bunlardan birine hicretten bir süre önce evlendiği Hz. Sevde'yi, diğerine de Medine'de evlendiği Hz. Aişe'yi yerleştirdi." (Önkal, 1998: 456). Ravza-i Mutahhara'nın cennetlere vesile olan bahçesi ise can nurunun ışığının güzelliği gibidir. Oranın minberi padişah misali din emirlerinin hükümlerine sancak çeker. Altınla yazılmış hatlarıyla güzelliğini arz eden mihrap zaman gelinin kaşları gibidir. "Üstüvâne" adı verilen mescidin kıble tarafındaki minare hizmetinde kullanılan yer peygamberi tazim eder. Bu sayılan her şey gizli zikirde devamlı salât ü selâm etmektedirler. Haremin "arz-ı kıyâm ü hırâm" eden hurma ağaçları da cennet ağaçlarının sultanı gibidir. Revânî, Mescid-i Nebevî'nin o zamanki kapılarını da kasîdesinde işler. "Bâb-ı selâm" salât ve selâmı arz etmek, insanların ve cinlerin affı için mağfiret dergâhıdır. Bu kapının yanındaki "Bâb-ı rahmet" diğer adıyla "Bâb-ı Âtik"e giren günahkârlar Allah'ın merhametine kavuşur. Gönül yapmadan, gönül almadan haber veren "Bâb-ı Cibrîl" yani "Bâb-ı Osmân" kederlerin, sıkıntıların giderilmesinde Allah'a en yakın meleklere nispet gibidir. "Bâb-ı nisâ" latif bir sığınaktır. O âsitânede mert olunmalıdır, kadın gibi olunmamalıdır. Mescid-i Nebevî'nin her bir minaresi İslam'ın doğruluk ve istikameti gösteren bayrağı gibidir. Kısacası müştemilâtıyla cennet misali bir yer olan Mescid-i Nebevî nur ve ziyada ruhanîlerin gönlü gibidir.

Revânî, Mescid-i Nebevî'nin tavsif ve methiyesinden sonra ikisi dört halifeden, ikisi de amcalarından olmak üzere akrabası olan dört sahabenin methiyesine geçer. Hz. Muhammed'in iki kızını nikâhlayarak "zi'n-nûreyn" lakabını alan Hz. Osman Allah korkusu ve hayâdan hazan yaprağı gibi titremektedir. Hz. Osman'ın diğer bir unvanı da "câmiü'l-kelâm"dır. Hz Muhammed zamanında iki kapak arasında olmayan Kur'ân, peygamberin vefatından sonra toplanıp bir araya getirilmek istenmiştir. Bu iş için bir heyet kurulmuş heyetin başkanlığına da Zeyd bin Sâbit getirilmiştir. İşte parça parça olan Kur'ân'ı iki kapak arasına getirip toplatılma hizmetini Hz. Osman yapmış ve bu hizmeti nedeniyle "câmiü'l-kelâm" unvanını almıştır. Revânî, Hz. Osman methiyesinden sonra Hz. Muhammed'in hem amcasının oğlu hem de damadı Hz. Ali'nin methiyesine geçer. Fütüvvet madeni, cömertlik şahı olan Ali namlı bir pehlivandır. Hâricîleri kırıp geçiren Hz. Ali inatçılara karşı kahır rüzgârı gibidir. Şair Hz. Ali'yi överken onun Kûfe'de şehit edilmesine de "şehîd-i tîg-i kazâ" diyerek değinmiştir. "Kûfeliler Cemel (36/656) ve Sıffîn (37/657) savaşlarında Hz. Ali'nin yanında yer aldılar. Hz. Ali, Cemel Vak'ası'ndan sonra Kûfe'yi yönetim merkezi olarak seçti. Ancak Sıffîn'de Hz. Ali'nin hakem tayinini kabul etmesi yüzünden başta Temîm kabilesi mensupları olmak üzere binlerce Kûfeli ondan ayrıldı ve böylece bir zümre olarak Hâricîler ortaya çıkmış oldu. Hâricî İbn Mülcem tarafından Kûfe Camii'nde şehid edilen Hz. Ali bir rivayete göre Kûfe'de defnedildi (40/661)." (Avcı, 2002: 340). Revânî, peygamberlerin serveri Hz. Muhammed'in iki amcasından Abbas'ı yüce kubbe "sâhib-kırân" olarak niteler. Abbas, Kevser sâkîsinin elinden kadehi içmiş ve mutlu bir şah gibi yatmaktadır. Hz. Hamza din yolundaki savaşlarda şehit düşmüştür. Şairin ifadesiyle o şühedanın serveridir. Onun mezarı korku dağıtan, kükreyen bir aslanın mezarı gibidir. Onun lütfuna mazhar olan arzusuna

kavuşur, bir kahrederse bin Kahraman kırılır. Derdine çare arayan biçareler onun âsitânına yüz sürebilir. Kısacası Hz. Muhammed'in ailesindeki mekânları cennet olan din şahlarının her birisi erguvan gülünün fidanı gibidir.

Uzlet köşesine çekilmiş olan Revâni, Hz. Muhammed'in hem akraba hem de sahabelerinden dört kişiyi övdükten sonra kendisini bir katreye benzeterek methiyedeki acizliğini itiraf eder. Medine sonsuz bir deniz ve kaynaktır. Bir damla gibi olan şairin sonsuz olanı hakkıyla methetmesi muhaldir. Şair, kasîdenin son beytinde fani bir insan için bulunmayacak mekân olan Medine hakkında Allah'ın "fîhi ricâlün" dediğini söyler. Şairin kısmen iktibas yaptığı ayet Tevbe suresi (9/108) 108. ayettir. Ayetin anlamı şöyledir: "Orada asla namaza durma! Daha ilk günden takvâ temeli üzerine kurulan mescid namaz kılman için elbette daha uygundur; burada gerçekten arınmak isteyen adamlar vardır. Allah da temizlenenleri sever."[19]

Revânî kasîdesi redif gereği teşbih sanatı üzerine kurulmuştur. Teşbih sanatından sonra kasîdede dikkat çeken ve çokça kullanılan sanat iştikak sanatıdır. İştikak sanatı, aynı kökten gelen kelimelerin yani müştak kelimelerin bir nazım veya nesir parçasında bir arada kullanma sanatıdır. Şairin kullandığı müştak kelimeler şöyledir: "**cinân-cenân, rıdvân-ravza, şeref-müşerref, manzûr-manzar-nazar, alem-âlem, mukaddes-kudsî, emn-emân, rahmet-merhûm, sıdk-istikâmet, Kûfe-kâfî**".

Medine üzerine şiir yazan sadece Revânî değildir. Revânî'den farklı yüzyıllarda yaşamış üç şair, Medine üzerine dört şiir yazmışlardır. Arpaemînizâde Sâmî (Kutlar, 2004: 284) dördüncü mesnevisinde Aynî'nin Buharî Şerhi'nde beyan ettiği bir olayı anlatır. Yemen

[19] "Yesrib'deki (Medine) Hazrec kabilesinin ileri gelenlerinden Ebû Âmir isimli bir şahıs Hıristiyanlığı benimsemiş ve bu alanda bilgilerini ilerletip papaz olmuştu. Resûlullah'ın Medine'ye göç etmesi bu ve benzeri kimselerin menfaatlerine ters düşüyordu. Bu yüzden Ebû Âmir, Medine'ye geldiği günden itibaren Hz. Peygamber'e muhalefet etti ve onun düşmanları olan Mekkeli müşriklerle ittifak içine girdi. Bu muhalefeti sürdürebilmek için bazı adamlarıyla birlikte Mekke'ye gitti ve Bedir Savaşı'nda müslümanlara karşı savaştı. Bedir yenilgisine müşriklerden daha fazla üzüldü ve onların intikam duygularını harekete geçirdi. Ayrıca gerek Uhud gerekse Hendek savaşlarında hazır bulunup Medineli hemşehrilerini Resûlullah ve müslümanlar aleyhine tahrik etmeye çalıştı. Bunda başarılı olamayınca Mekke'ye yerleşti. Mekke müslümanlar tarafından fethedilince Tâif'e geçti. Huneyn Savaşı'nda Hevâzin kabilesi yenilgiye uğrayınca da Şam'a kaçtı. Şam'a kaçarken münafıklara, "Olabildiğince hazırlık yapın, ben Bizans imparatoruna gidip kuvvet getireceğim, Muhammed'i ve arkadaşlarını Medine'den çıkaracağım" diye haber gönderdi. Ebû Âmir'in Medine'deki münafıklarla yaptığı iş birliği çerçevesinde hazırlanan oyunlardan biri mescid süsü verilen bir toplanma yeri inşa edilmesiydi. Münafıklar gerçekte kötü niyetle, fakat Mescid-i Kubâ ve Mescid-i Nebî'ye uzakta oturan yaşlıların cemaate yetişemediklerini, diğer insanların da soğuk ve yağmurlu gecelerde anılan mescidlere ulaşmalarındaki zorlukları bahane ederek Sâlim b. Avf kabilesinin bulunduğu yerde bir mescid inşa ettiler. Resûlullah'ın onayını alıp bu yapıya meşruiyet kazandırmak üzere kendisinden mescidi ibadete açmasını ve dua etmesini istediler. Hz. Peygamber o sırada Tebük Seferi'nin hazırlıklarıyla meşgul olduğunu belirtti ve "İnşaallah döndüğümüzde orada namaz kılarız" buyurdu. Tebük Seferi dönüşünde münafıklar tekrar aynı taleple müracaatta bulundular. İşte Resûlullah gerçekte fesat ve nifak yuvası olarak inşa edilen bu mescidde namaz kılmak üzere oraya gitmeye hazırlanırken bu âyetler nâzil oldu. Âyetteki bu uyarı üzerine Hz. Peygamber anılan mescidi yıktırdı. Âyetteki "zararlı eylemler gerçekleştirmek üzere yapılmış mescid" anlamına gelen ifadeden hareketle siyer ve İslâm tarihi ile ilgili eserlerde, yıkılan bu yapı Mescid-i Dırâr adıyla anılagelmiştir.108. âyette "daha ilk günden takvâ temeli üzerine kurulduğu" bildirilen mescidin hangisi olduğu hususunda ilk dönem İslâm âlimlerinden nakledilen rivayetler iki noktada toplanır. Bunlardan birine göre maksat Mescid-i Nebevî, diğerine göre Kuba Mescidi'dir. Taberî birinci görüşü destekleyen rivayetleri daha sağlam bulmaktadır." (Karaman vd. 2016, c. III. s. 60). Ayetin öncesi ve sonrasıyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bu tefsiri aldığımız şu esere bakılabilir: Hayreddin, Karaman vd. (2016). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir I-V*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

ülkesine namı Tubba olan temiz gönüllü, akıllı, mütedeyyin biri padişah olmuştur. Çok fazla tâbîsi ve malı olan Tubba'ya bazıları peygamber demişse de bu kesin değildir. Hz. Muhammed'in doğumundan 1000 sene evvel iman nuru ile kalbi aydınlanmıştır. Tubba, halkını İslam'a ne kadar davet etse de halk reddedip İslam'ı kabul etmemiştir. Cihanın yaratıcısı Tubba'ya çok fazla izzet ve hâkimiyet ihsan etmişti. Emrinde sabah akşam daima yüz otuz bin asker bulunurdu. Gittiği her yere götürdüğü on üç bin uleması vardı. Tubba yanındakilerle Mekke'ye geldiğinde Mekkeliler Tubba'yı karşılamışlardır. Tubba da şeytanın vesvesesiyle orayı işgal etmek ve Beytullah'ı tahrib etmek istediği anda ansızın bir hastalık rüzgârı esmiş ve Tubba sıhhatini yitirmiştir. Ne olduğuna şaşıran Tubba, bu musibetin nereden geldiğini de anlayamaz. Beytullah'ı tahrip etmeye çalışan birine ansızın bir belanın gelmesi kaçınılmazdır. Bütün yapılanlara rağmen Tubba iyileşmez. Tabiplerin anlamadıkları konu, ruhani marazın cisimde görünmesidir. Bunun üzerine bütün bilginler, tabipler bir yere toplanıp istişare etmeye başlarlar. İstişare sonucunda gidip istiğfar etmesini Tubba'ya tavsiye ederler. Bunun üzerine Tubba yaptığı şeyi ve şeytanın vesvesesini anlar ve hemen pişmanlıkla Kâbe'ye yönelir. Gözlerini zemzem suyu ile yıkar, yüzüne haremin toprağını sürer ve secdeye kapanır. Sonunda kalbi nur ile dolar. Tubba daha sonra her yıl Kâbe'nin örtüsünü değiştirmeyi kendisine bir vazife bilir. Tubba ve yanındakiler Mekke'den sonra Medine'ye giderler. İşte mesnevinin burasında 10 beyitlik Medine methiyesi vardır. Tubba, Yesrib canibine sancağı dikince mavi renkli bir vadi ile karşılaşır ve orayı seyredince gözleri dinlenir. Yemyeşil olan bu mekânın Medine diye bir nâmı yoktur. Yesrib'in bitkilerinin Hızır'ın parmakları gibi yaprakları cennet tarafını îmâ etmektedir. Hurmalıkları o kadar yücedir ki dalları sidreye ermiştir. Buranın ağaçları cennet bağlarını, ırmaklarının suyu ise cennet ırmağı "tesnîm"in suyunu andırmaktadır. Toprağı misk gibi kokmakta, gülsuyu nehirleri sanki cennetten akmaktadır. Can bağışlayan zemini o kadar güzel kokmaktadır ki Firdevs cenneti burayı kıskanmaktadır:

Ba'de tetmîm-i mürâ'ât-i harem
Yesribün cânibine dikdi 'alem

Gördi bir vâdî-i fîrûzecfâm
Eyledi fass-i nigîn-i ârâm

Hûb idi sahn-i zümürrüdfâmı
Yog idi anda Medîne nâmı

Usbu'-i Hızr idi her berg-i giyâ
İtmede sûy-i cinâna îmâ

Öyle 'âlî idi nahlistânı
Sidreye irmiş idi agsânı

İltifât-i şecer ü âb-i revân
Mâ'-i tesnîm ile bâg-i Rıdvân

Hâki müşk idi gül-âb enhârı
Sanki cennetden olurdı cârî

Rûh-bahş öyle revâyihle zemîn
Reşk iderdi ana firdevs-i berîn

Cem' olup bir yere geldi 'ulemâ
Didiler kim kaluruz bunda şehâ

Bundadur şâh-i rüsül meskeni hem
Şeref-i hicret-i şâh-i hâtem (Arpaemînizâde Sâmî M. 4/127-136)

Tubba Medine'ye gelir ve ulema bir yere toplanıp Tubba'ya Medine'de kalmayı teklif ederler. Çünkü son peygamber Hz. Muhammed Mekke'den Medine'ye gelecek buraya yerleşecektir. Bunu duyan Tubba peygamber doğmadan ona iman eder.

Ali Emîrî Efendi, Medine ve Mekke'nin eski isimlerini kullandığı "Yesrib ü Bathâ" redifli iki gazel yazmıştır (Arslan, 2008: 274). Yesrib ü Bathâ, fahr-i âlem Hz. Muhammed'in diyarıdır, onun hizmetkârları Allah'a en yakın meleklerdir. Medine ve Mekke'nin bahar ve nehirleri her tarafa rahmet nuru dağıtırken, "cennet-i firdevs"i de latif kokular yayar. Belagat mülkünün âlemi ihya eden selsebil kelamı, Medine ve Mekke'nin iftiharıdır. Çöller, Medine ve Mekke ile şeref bulmuştur bu nedenle Medine ve Mekke'nin tozları şairin gözünde sürmedir. Rahmet şahı Hz Muhammed, Medine ve Mekke'de gezdiği için bütün dünya oralarla iftihar eder. Hz. Muhammed, Medine ve Mekke'nin "*rahmet saçan şahı, ünlü padişahı, şehriyâri, tâcdârı, şehsüvârı*"dır. Şairin vücudu Medine ve Mekke'nin reh-güzarında toprak olsa felekler o tozlardan sürme yaparlar. Nazîri yüce cennet olan Mekke ve Medine'nin şerefi Kâbe'nin Mekke'de, Ravza-ı Mutahhara'nın Medine'de olmasından gelir:

Mekân-ı fahr-ı 'âlemdir diyâr-ı Yesrib ü Bathâ
Olur kerrubiyân hizmet-güzâr-ı Yesrib ü Bathâ (Ali Emîrî Efendi G.8/1)

Bütün envâr-ı rahmet neşr eder âfâk u aktâra
Bahâr-ı Yesrib ü Bathâ nehâr-ı Yesrib ü Bathâ (Ali Emîrî Efendi G.8/2)

Hırâmân oldugun yerlerdir ey şâhen-şeh-i rahmet

Bütün dünyâya fahr eyler civâr-ı Yesrib ü Bathâ (Ali Emîrî Efendi G.8/6)

Birinde Ka'be-i Mevlâ birinde Ravza-i Tâhâ

Nazîri cennet-i a'lâ diyâr-ı Yesrib ü Bathâ (Ali Emîrî Efendi G.9/6)

Nâbî redifi "Medîne'dür" olan bir gazel yazmıştır (Bilkan, 1997: 535). Hakikat cennetinin mahfili, peygamberliğin ulu şehri Medine'dir. "Medine, rahmet bulutlarından sağnak sağnak rahmetin yağdığı bereketli bir şehirdir. Burada tecelli eden rahmetin etkisiyle mümin gönüller coşku ve heyecanla ulvi feyizlere talip olur." (Özcan, 2013: 2042). Medine'de son peygamber Hz. Muhammed'in mezarı bulunmaktadır. Ravza-i Mutahhara'nın yeşil renkte ve "cennet" kelimesinin de "bol yeşillik" yer anlamında olmasından, Ravza-i Mutahhara cennet bahçelerinin dünyadaki mührüdür. Peygamberlerin şahı Hz. Muhammed, Medine'de olduğu için insanlar ve melekler huzuruna gelip yüz sürerler. Medine din düşmanlarına karşı İslam'ın zafer kazandığı, din ve hidayet fidanının büyüdüğü yerdir. Hakk'ın sancağı "hadd-i kıyâma" Medine'de erişmiştir. Ezan ve kametin yükseldiği şehir Medine'dir. "Mekke halkından destek göremeyen Hakk'ın habîbi, hicret mekânı olarak Medine'yi seçmiştir. Mescidinin ve hanesinin ikameti için burayı uygun görmüştür. Medine'ye ve içindeki kutlu haneye maddî manevi bağlı olan, yakın olan herkese yüz bin kez gıpta edilmesi gerekir." (Özcan, 2013: 2041). Yedi iklimde, İslam ülkelerinde oturan Müslümanların şefaat bahşeden ümit kapısı yine Medine'dir:

Maksûre-i bihişt-i hakîkat Medîne'dür

Mahsûra-i sevâd-ı nübüvvet Medîne'dür

Hâhişgeh-i metâlib-i 'ulyâ-yı feyzdür

Bârişgeh-i sahâ'ib-i rahmet Medîne'dür

Olmakda sahnı hâbgeh-i hâtemü'r-rüsül

Fass-ı nigîn-i ravza-i cennet Medîne'dür

İns ü melek akarsa n'ola rûy-mâline

Devlet-serây-ı şâh-ı risâlet Medîne'dür

Anda telâtüm eyledi bahr-ı muhît-i şer'

Cây-ı hurûş-ı mevce-i nusret Medîne'dür

Hâkinde itdi kesb-i terâvet nihâl-i dîn
Cây-ı nemâ-yı nahl-i hidâyet Medîne'dür

Hadd-i kıyâma anda irişdi livâ-yı Hak
Rif'atgeh-i ezan u ikâmet Medîne'dür

Dil beste-i mücâverete sad hezâr reşk
Mahbûb-ı Hakk'a hâne-i hicret Medîne'dür

Sükkân-ı heft kişver-i İslâm'a Nâbiyâ
Ümmîdgâh-ı bahs-ı şefâ'at Medîne'dür (Nâbî G. 101/1-9)

Medine üzerine farklı yüzyıllarda dört şairin farklı nazım şekilleriyle yazdıkları beş şiirde ortak noktalar vardır. Bunlar hurmalıkları, bitkileri, bahçeleri, ırmakları ve misk kokan toprağıyla doğa güzellikleri, Hz. Muhammed'in Medine'ye göç edip burada yaşaması ve burada gömülmesi yani Ravza-i Mutahhara'nın olması ve Mescid-i Nebevî'nin Medine'de bulunmasıdır. Diğer şairlerden farklı olarak Revânî bu sayılanlara ek olarak bazı şahıs methiyelerine girmiştir. Revânî kasîdenin beyit sayısının verdiği imkânla hem şahıs methiyelerine hem de Mescid-i Nebevî ve unsurlarının yani iç ve dış mekân tasvirine ayrıntısıyla girmiştir.

Metin:

Ḳaṣīde-i Medīne-i Münevvere

mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

1. Ḫāk-ı Medīne maẓhar-ı ʿizzet cinān gibi
   Kān-ı ṣafā mekān-ı mükerrem cenān gibi

2. Cāy-ı münīr ü mehbiṭ-i Cibrīl-i muḥterem
   ʿĀlī-cenāb-ı mülteşim-i ḳudsiyān gibi

3. Ḥissi degil ḥaḳīḳati idrāke ṣığmadı
   Bir emr-i āşikāre leṭāfetde cān gibi

4. Bülbülleri hezār hezār āh ü nālede
   Her bāġ u rāġ u bāġçesi gülistān gibi

5. Bir buḳʿadur ki heşt behişt aña reşk ider
Rıḍvān ki ravżasın gözedir bāġbān gibi

6. Firdevs ferş-i ferini ḫāṭırnişān idüp
Ḥüsn-i cemāli ʿaks-i zemīn ü zamān gibi

7. Rāḥat-resān-ı ḫaste-i bī-çāre kān-ı ʿaşḳ
Ḥālet fezāy ü feyżi müdāmī revān gibi

8. Cāna şeref maḳām-ı müşerref müvācehe
Manẓūr u manẓar-ı naẓar-ı muḳbilān gibi

9. ʿĀlemde her murād u meʾāle irem diyen
Bulmaz vesīle böyle mekīn ü mekān gibi

10. Beyt-i münevverinde mezār-ı Muḥammedī
Bir beyża-i muḳaddes-i ḳuds-āşiyān gibi

11. Ḥaḳḳā ki bāl-i himmeti mesbūḳ olmadı
Evveldür ol netīce-i āḫir zamān gibi

12. Fehm eyle ḳurb-ı ḳabr-i hümādan nedür meʾāl
Hep ittiḥād-ı sırr-ı hümā-yı beyān gibi

13. Yaḳılsa ol ḳanādil-i erkān-ı ḥücre hep
Burc-ı şerefde her birisi aḫterān gibi

14. Şübbāk ḥücresine girüp ʿaşḳın itdi fāş
Tezyīn-i şerḥa eyledi naḳḳāşiyān gibi

15. Şol ḳubbesi ki evc-i felek ḳāb-ı ḳadrine
Nisbet ḥażīż-i ḫāke hemān āsumān gibi

16. Yā olʿalem kiʿālemüñ ol ḫānümānıdür
Ehl-i ẕünūba rāyet-i emn ü emān gibi

17. Ebvāb-ı ḥücre kimʿaded-i çār-yārdur
Erkān-ı dīne her birisi bir nişān gibi

18. Yā ravża kim riyāż-ı cināna vesīledür
Maʿnāda ḥüsn-i pertev-i envār-ı cān gibi

19. Minber ki ḫüsrevāne bir altun ʿalem çeker
Aḥkām-ı emr-i dīne revāc ü revān gibi

20. Miḥrāb-ı ḫūd nişāne-i iḳbāl-i Muṣṭafā
Meşhūd-ı ḫalḳ u muḥterem-i mihrimān gibi

21. Altun keşīde ḫaṭları ileʿarż-ı ḥüsn idüp
Zer ṭāḳı ebruvān-ıʿarūs-ı zamān gibi

22. Bir yer ki üṣtüvān-ı ḫarem eylemiş ḳıyām
Taʿẓīm-i şān-ı ḥażret ider merdimān gibi

23. Meşġūl her birisi ṣalāt ü selām ile
Ḫāmūş gerçi sürʿat-i vird-i nihān gibi

24. Naḫl-i ḫarem kiʿarż-ı ḳıyām u ḥırām ider
Sulṭān-ı ḫayl-i naḫlistān-ı cihān gibi

25. Ḥakkā ṣafā bulur ruṭbundan mezāḳ-ı cān
Maḥż-ı ḥayātı rūḥu durur cisme cān gibi

26. Bāb-ı selāmı ʿarż-ı ṣalāt ü selām içün
Dergāh-ı maġfiret ü ʿafv-ı ins ü cān gibi

27. Yanında bāb-ı raḥmete merḥūm olur giren
Cürm ü cerīme żimmet-i żımn u zamān gibi

28. İşʿār-ı cebr-i ḫāṭır ider bāb-ı Cebreʾil
Defʿ-i kürūbe nisbet-i kerrūbiyān gibi

29. Bāb-ı nisā melāż u meʾāb-ı mülāṭıfet
Merd ol ol āsitānede olma zenān gibi

30. Her bir mināre bir ʿalem-i şerʿ-i dīn-i ḥaḳ
Ṣıdk ile istiḳāmete remz-i zebān gibi

31. Cāy-ı baḳīʿ-ı buḳʿa-i cennet feżā-yı nūr
Żav u żiyāda bāṭın-ı rūḥāniyān gibi

32. Ol cāmiʿ-i kelām-ı Ḫüdā ṣıhr-ı Muṣṭafā
Lerzān idi ki ḫavf u ḥayādan ḥazān gibi

33. Tā cāy-ı müntehā-yı baḳīʿ-ı mekān idüp
Ṣadr-ı ṣafāda cilve-ger ammā şehān gibi

34. İçdi **Revānī** şerbet-i şehd-i şehādeti
Cānı cenāb-ı yāre çeküp armaġān gibi

35. Ol maʿden-i fütüvvet ü ol şāh-ı esḫıyā
Yaʿnī ʿalī nāmver ol pehlivān gibi

36. Ḳırdı geçürdi cümle gürūh-ı ḫavārici
Ehl-i ʿināda şarṣar-ı ḳahr-ḳırān gibi

37. Ḥaḳḳā ki ehl-i Kūfeye kāfī degil midür
Yaʿnī ʿuṣāte maġfiret-i müsteʿān gibi

38. Yatur şehīd-i tīġ-i ḳażādur mehābeti
Bāḳī henüz gözde ü göñülde ʿayān gibi

39. ʿAbbās ʿamm-i server-i sulṭān-ı enbiyā
Bir ḳubbe-i ʿalāda o ṣāḥib-ḳırān gibi

40. Devvār-ı bezmi sāḳi-i kevṯerden içdi cām
Varmış o ḫˇābe ḫufte şeh-i kāmurān gibi

41. Ḳurbında hānedān-ı nübüvvet şehān-ı dīn
Her biri bir nihāl-i gül-i erġavān gibi

42. Dār-ı naʿīm ü cennet-i meʾvā aña biri
Ẓevḳ-i cinānı itmede şehzādegān gibi

43. Ḥamza o server-i şühedā-yı neberd-i dīn
Pür-hevl ü ḫavf merḳad-i şīr-i jiyān gibi

44. Ḥaḳḳuñ ḳabūli ḫalḳ-ı cihānuñ fütūḥıdur
Ẓāhir durur kerāmeti ṣāḥib-dilān gibi

45. Kim ki olursa maẓhar-ı luṭfı bulur merām
Bir ḳahr iderse ḳırıla biñ ḳahramān gibi

46. Her derd çāre her ġama tīmār isteyen
Yüz sürsün āsitānına bī-çāregān gibi

47. Bir ḳaṭreyem muḥāl kim vaṣf u beyān idem
Pāyānı yoḳ medāyiḥinüñ baḥr u kān gibi

48. Çekmiş uzun kenāre serin ceyb-i ʿuzlete
Şān-ı ḳabā nişāne-i pīr-i zamān gibi

49. Dergāh-ı Ḥaḳḳa ṭoġrı ṭarīḳ-i güşādedür
Hem-vāre rūşinā-yı reh-i kehkeşān gibi

50. Ḫālī degil cenābına yüz sürmeden revān
Her kūşede iderler aña zāyirān gibi

51. Vaṣfında didi *fīhi ricālün* Ḫüdā anuñ
Ehl-i fenāya olmaya böyle mekān gibi

Sonuç

Sonuç olarak, 16. yüzyıl şairlerinden Revânî'nin Medine kasîdesiyle klasik Türk edebiyatı şehir şiirlerine bir örnek daha kazandırılmıştır. Şairin yayımlanmış divanında yer almayan 51 beyitlik bu kasîde Fransa Milli Kütüphane, Türkçe yazmalar bölümü 1035 numarada kayıtlı Sultan I. Ahmet methiyelerini içeren bir şiir mecmuasında yer almaktadır. Kasîde, şehir methiyesiyle başlar ve Ravza-i Mutahhara, Hücre-i Saâdet, minber, mihrap, minare, avlu ve kapılarıyla Mescid-i Nebevî övgüsü ve tasviriyle devam eder. Medine ve Mescid-i Nebevî methiyesinden sonra Revânî dört sahabenin övgüsüne geçer. Bunlar Hz. Osman, Ali, Abbas ve Hamza'dır. Medine üzerine yazılmış diğer şehir şiirleri ile kıyaslandığında Medine'nin hurmalıkları, bitkileri, bahçeleri, ırmakları ve misk kokan toprağıyla doğa güzellikleri, Hz. Muhammed'in Medine'ye göç edip burada yaşaması ve burada gömülmesi yani Ravza-i Mutahhara'nın olması ve Mescid-i Nebevî'nin Medine'de bulunması ortak noktalardır. Revânî kasîdenin beyit sayısının verdiği imkânla hem şahıs methiyelerine hem de Mescid-i Nebevî ve unsurlarının tasvirine ayrıntısıyla girmiştir.

Kaynakça

Adıgüzel, N. & Gündoğdu R. (2014). *Ahmed Bâdî Efendi Riyâz-ı Belde-i Edirne 20.Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si.* Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.

Akdoğan, Y. (2018). *Ahmedî Dîvân.* Erişim adresi: http//ekitap.kulturturizm.gov.tr, tarihi: 22.03.2018.

Akgül, H. (2013). *Diyarbakırlı Mâlî Dîvânı (İnceleme-Metin).* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.

Akkuş, M. (1993). *Nef'î Divanı.* Ankara: Akçağ.

Aksoyak, İ. H. (2007). Feyzullah Efendi'nin Mesâiri ile Lutfî'nin Ferdî'nin Bilâdiyesine Zeyli. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 37-51.

Akyüz, K. vd. (2000). *Fuzûlî Divan.* Ankara: Akçağ.

Arslan, M.(2007). *Mihri Hatun Divanı.* Ankara: Amasya Valiliği Yayınları.

Arslan, M. U. (2008). *Ali Emîrî Efendi ve Divanı.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fatih Üniversitesi: İstanbul.

Avcı, C. (2002). Kûfe. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 26, s. 339-342), Ankara: TDV.

Avşar, Z. (2017). *Revânî Dîvânı.* Erişim adresi: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr, tarihi:15.02.2017.

Aydemir, Y. (2007). *Ravzî Divanı.* Ankara: Birleşik Kitapevi Yayınları.

Aydemir, Y. (2009). Ravzî'nin Rumeli İzlenimleri. *Turkish Studies*, 4/2, 119-132.

Batislam, H. D. (2009). Şehir Şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ'nın Edirne Gazelleri. *Atatürk Üniversitesi TAED,* 39, 483-498.

Bektaş, E. (2004). *Muvakkit-zâde Muhammed Pertev Hayatı-Sanatı ve Dîvânı'nın Tenkitli Metni.* (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi: Ankara.

Bilkan, A. F. (1997). *Nâbî Dîvânı I-II.* İstanbul: MEB. Yayınları.

Boşkov, V. (1980). Türk Edebiyatında Şehir Şiirleri ve Şehir Mersiyeleri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi,*12, 69-76.

Bozkurt, N. & Küçükaşçı, M. S. (2003). Medine. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 28, s. 305-311). Ankara: TDV.

Bozkurt, N. (2007). Ravza-i Mutahhara. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 34, s. 475). Ankara: TDV.

Canım, R. (1995). *Edirne Şairleri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Canım, R. (1998). *Türk Edebiyatında Sakî-nâmeler ve İşret-nâme.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Çetin, İ. (1993). *Derzi-zâde Ulvî (Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Divanının Tenkitli Metni).* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Davutoğlu, A. (2016). *Medeniyetler ve Şehirler.* İstanbul: Küre Yayınlar.

Demirel, Ş. (1999). *17. Yüzyıl Şairlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili.* (Yayımlanmamış doktora tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat.* Ankara: Aydın Yayınları.

Dikmen, H. (1991). *Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırmalı Metni* (Yayımlanmamış doktora tezi),Ankara Üniversitesi, Ankara.

Eflatun, M. (2003). Şehir Medhiyelerine Bir Örnek: Akşehir Medhiyesi. *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi,* 26, 273-278;

Erdoğan, M. (2009). Bazı Osmanlı Şâirlerinin Mısır İzlenimleri. *Turkish Studies*, 4/2, 439-478.

Erdoğan, M. (2012). Gözden Kaçmış Bir XVI. Asır Şâiri: Celâl-zâde Mustafa'nın Oğlu Mahmûd Efendi ve Konya, İstanbul ve Edirne Medhiyeleri. *CBÜ sosyal Bilimler Dergisi,* 10/2, 300-325.

Erdoğan, M. (2016). Ankara'nın Bilinmeyen Tarihi: XVIII. Asır Şairi Râzî'nin Ankara'yla İlgili Şiirleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 104-130.

Ersoy, E. (2010). *II Beyazit Devri Şairlerinde Münîrî Hayatı Eserleri ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin).* (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
Ersoylu, H. (1989). *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı.* Ankara: TDK. Yayınları.
Erünsal, İ. (2008). Revânî. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 35, s. 30-31). Ankara: TDV.
Gökalp, H. (2006). *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler.* (Yayımlanmamış doktora tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.
Güler, K. (1996). XIX. Asır Şuarâsından Ârifî ve Pesendî'nin Kütahya Methiyeleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 279-285.
Güler, K. (2016). *Sultan Veled'in Kütahya Gazeli.* Erişim adresi: www.yenikutahya.com, tarihi: 30.05.2018.
Gülhan, A. (2018). Rıfkî ve İstanbul Şehrengizleri. *Journal of Turkish Language and Literature,* 4/1, 86-100.
Gündoğdu, M. N. (1997). *Müştak Baba.* İstanbul: MEB.
Hayreddin, K. vd. (2016). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir I-V.* Ankara: TDV Yayınları.
İpekten, H. (1970). *Nâ'ilî-i Kadîm Divânı (Edisyon Kritik).* İstanbul: MEB. Yayınları.
İpekten, H. vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
Kadıoğlu, İ. (2005). *Diyarbakırlı Lebîb Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvanı.* Malatya: Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Yayınları.
Kaplan, H. (2016a). Divan Şiirinde Karaman. *Türkiyat Mecmuası,* 26/2, 205-239.
Kaplan, H. (2016b). Mahallî Şairin Mahallî Coğrafyası: Kütahyalı Rahîmi'nin Şiirlerinde Yer Adları. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 17, 121-172.
Kaplan, Y. (2015). Klasik Türk Edebiyatında Sahil-nâmeler ve Derviş Hilmî Dede'nin Sahil-nâmesi. *Route Educational and Social Science Journal,* 2(2), 148-159.
Kaplan, Y. (2016). Kur'ân Surelerine Dair Yazılmış Manzum Bir Örnek: Dâ'î ve Suveri'l-Kur'ân'ı. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2/1, 267-280.
Karahan, A. (1964). Revânî. *İslam Ansiklopedisi* (C. 9, s. 717-719), İstanbul: MEB Yayınları.
Karcı, T. (2004). *Revânî Divânı'nın Tahlili.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Niğde Üniversitesi, Niğde.
Kavruk, H. (2001). *Şeyhülislam Yahyâ Divanı.* Ankara: MEB. Yayınları
Kayaalp, İ. (1991). *I. Ahmed ve Divanı.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
Kılıç, İ. (2010). *Gümülcineli Dürrî Dîvânı.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
Kurnaz, C. (1997). *Divan Edebiyatı Yazıları.* Ankara: Akçağ Yayınları.
Kutlar, F. S. (2004). *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî Dîvân.* Erişim adresi: http//ekitap.kulturturizm.gov.tr., tarihi: 22.03.2016.
Kutlar, F. S. (2011). Klasik Türk Şiirinde Şehir Hicivleri ve Arpaemîni-zâde Mustafa Samî'nin Edirne Kasîdesi. *Turkish Studies,* 6/2, 1-16.
Macir, M. (1997). *Nedim Divanı.* Ankara: Akçağ.
Mermer, A. (1997). *Karamanlı Aynî Divanı.* Ankara: Akçağ Yayınları.
Önkal, A. (1998). Hücre-i Saâdet. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. 18, s. 456-458). Ankara: TDV.
Özcan, N. (2013). Nâbî Divanı'nda Medine. *Turkish Studies,* 8/1, 2037-2047.
Selçuk, B. (2014). Bir Şehir Medhiyesi: Nergisî'nin Saray Kasîdesi. *International Journal of Language Academy,* 2/3, 27-39.
Selçuk, E. (2007). *Hasmi Divanı (İnceleme-Metin).* (Yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
Şimşekler, N. (2018). *Sultan Veled'in Divanı'nda Şehirlere Yazdığı Medhiyeler.* Erişim adresi: www.sultanveled.semazen.com, tarihi: 30.05.2018.
Tarlan, A. N. (1992). *Hayâlî Bey Divanı.* Ankara: Akçağ.

Tavukçu, O. K. (2005). *Dede Ömer Rûşenî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvanı'nın Tenkidli Metni.* Erzurum.

Turan, L. (1998). *Yenişehirli Avnî Bey Divanı'nın Tahlili (Tenkidli Metin) Encümen-i Şu'arâ ve Batı Tesirinde Gelişen Türk Edebiyatına Geçiş.* (Yayımlanmamış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Yekbaş, H. (2015). Malatyalı Necâtî ve Şehir Methiyeleri. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 15, 377-401.

Yılmaz, K. (1983). *Güftî Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği, Tezkireciliği ile Divanı, Zafer-nâmesi ve Teşrifâtü'ş-Şuarâsının Tenkidli Metni.* (Yayımlanmamış doktora tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.